

törvénynek és a jognak nemcsak szigorú korlátként kell megállnia, hanem erős kapaszkodóként is, hogy egyfelől a rontást és romlást akadályozza meg, másfelől pedig segítse és erősítse az építkezést.

Erdélyi Pál:

A történelmi Komáromi egyházmegye XX. századi változásai

A Komáromi egyházmegye a Magyarországi Református Egyház 1912-es Egyetemes Névtára szerint, a Dunántúli egyházkerület kilenc egyházmegyéjéből a negyediket képezi. Kiterjed: Árva vármegye egész területére, Bars vármegye Oszlányi járására, Esztergom vármegye Párkányi járásából: Bátorkeszi, Béla, Dunamocs, Gyiva, Kisújfalu, Sárkány községekre. Győr vármegye Tósziget-csilizközi járásából a csilizközi részre, Komárom vármegye Csallóközi- és Udvardi járására, Liptó, Nyitra, Pozsony, Trencsén és Túróc vármegyék egész területére, továbbá Komárom és Pozsony szabad királyi városokra.

Az 1918. évi statisztikai adatok szerint az egyházmegyében 46 anyaegyház, 3 missziói jellegű anyaegyház (Pozsony, Nyitra, Ruttka), 11 társegyház és 7 leányegyház van. Ezekben a gyülekezetekben 49 rendes és 6 segédlelkész végez szolgálatot. Összesen 10 énekkar működik és az egyházmegyében 48 769 reformátust tartanak számon.

Az 1918. évi októberi összeomlás előtt a Magyar Református Egyház öt egyházkerületbe osztva élte a maga életét. A trianoni békediktátum folytán az addig egységes Magyar Református Egyház is részeire bomlott. A 2.086 gyülekezetből 1.078 kiszakított. Az I. világháború után következő szomorú időkben, a megszállás folytán a Dunántúli egyházkerület teljesen elvesztette a Barsi és Komáromi egyházmegyéjét, területet veszített a Drégelypalánki- és az Őrségi egyházmegye: mindkettő egy-egy anyaegyházat veszített el. A megszállt területekre került 75 anya-, 3 missziói- és 21 leányegyház, amelyekben a lélekszám kb. 73.500 lelket jelentett. Így szakadt el az anyaországi egyetemes egyháztól a Dunántúli egyházkerületből a Komáromi egyházmegye is 48 anyaegyházközséggel.

Lassú szervezői munka után, az 1923. évi június 17-én Léva városában tartott törvényhozó Zsinaton, megalakult a szlovenszkói Dunáninnyi-, Tiszaninnyi- és Kárpátaljai egyházkerületeknek magasabb egyházi szervezetbe tömörüléséből a: Szlovenszkói és Kárpátaljai Egyetemes Református Egyház, amely 3 egyházkerületből és 10 egyházmegyéből állt. Első egyetemes konventi lelkészi elnöke Pálóczi Czinke István lett.

Az 1937-es kimutatás szerint a Dunáninnen egyházkerület lélekszáma: 69.353 fő, rendes lelkészi állás: 80, egyházmegyék száma: 2, ebből a barsi 31, a komáromi pedig 48 anyaegyházközséggel rendelkezik. Püspöke: Balogh Elemér, pozsonyi lelkipásztor. Ebben az egyházkerületben a cseh megszállás 20 éve alatt csupán kétszer volt püspökválasztás: Balogh Elemér halála után Sörös Béla, losonci lelkipásztort választották püspökké 1938. július 4-én.

A csehszlovák államnak a református egyházzal szembeni magatartása merev és ellenséges volt, mind anyagi és nyelvi, mind kulturális vonatkozásban. Ezt a magatartást az egyház magyar hagyományokhoz való következetes hűsége vonta maga után. A csehszlovák állam az egyetemes egyház hivatalos elismerését különböző ürügyeket és kifogásokat hangoztatva sosem tette meg. Az egyházpolitikai gyakorlat az volt, hogy a hivatalos politikai deklarációban elvileg támogatta az egyházat, intézkedéseiben azonban minden lehetséges módon ellene dolgozott. Az egyház mindezek ellenére a hívek, s a magyarországi és egyéb külföldi testvéregyházak adakozásából megnyitotta saját lelkészképző főiskoláját (Losonci Teológiai Főiskola 1925, 22. hallgató). 1934-ben az egyház, ugyancsak közadakozásból Pozsonyban diákinternátust és menzát, 1935-ben pedig Komáromban a komáromi gyülekezet közadakozásából a Komáromi Tanítóképző Intézet névvel magyar református tanítóképzőt hozott létre, amelyet 1942-ig működtetett.

Ennek a kornak az egyházi írásbeliséget a Soós Károly által Búcsón szerkesztett Református Sion (1928-1934), valamint a Csekes Béla, szapi lelkipásztor által szerkesztett és negyedévenként megjelentetett Református Világszemle (1931-1935) című folyóiratok képezték. Ez utóbbit Csekes Béla missziós lelkész nemcsak felvidéki, hanem az egész világban szétszóródott magyar reformátusoknak szánta, és a folyóiratnak valóban a világ számos országából voltak megrendelői és levelezői. A református magyar diákság ugyancsak próbálkozott saját újság kiadásával (Református Szó, Református Élet). E két ifjúsági kiadvány mellett Marcelházán, Tárnok Gyula lelkész és felesége szerkesztésében jelent meg a Református Leány (1931-1934) című újság és egy további ifjúsági lap Komáromban, Tóth Kálmán szerkesztésében Református Ifjú (1933-1934).

A két háború közötti szlovákiai református egyház belső életében jelentős lépésnek számított a megújulás útján a „kiskoszmályi mozgalom”, melyet 1928-ban Nehézy Károly kisújfalusi lelkipásztor indított el. Ennek eredményeként árvaházak kezdtek meg működésüket. Az egyiknek Komáromban is volt egy fiókiintézménye. Nehézy Károly nevéhez fűződik az eredményesebb belmissziós munka érdekében a Hajnal (1931-1938) címmel, havonta megjelenő missziós folyóirat kiadása is. A hagyományosan színvonalas tevékenységet kifejtő helyi gyülekezetek közül is kiemelkedett a komáromi, amely Kis Tükör (1928-1944) címmel, külön hivatalos havi lapot is megjelentetett, Galambos Zoltán, helyi lelkipásztor szerkesztésében.

Az 1938-as bécsi döntés után, a három felvidéki egyházkerület közgyűlése, 1939-ben kimondta saját megszűnését. Ezzel visszatért a korábbi, anyaországi

egyházkerületek irányítása alá. A Komáromi egyházmegye is visszakerült a Dunántúli egyházkerületbe, 2 gyülekezet – Pozsony és Nyitra – kivételével, melyek a Szlovák Köztársaság területére kerültek.

Az 1942. évi egyházmegyei adattár szerint a komáromi egyházmegyében 47 anya- és 7 leányegyházközséget tartottak számon. A gyülekezetekben 48 rendes és 8 segédlelkész, 58 tanító és 38 tanítónő végezte a szolgálatát. 11 nőegylet és 25 énekkar működött. Az egyházmegyében 47.878 reformátust tartottak nyilván. 1943-ban az egyházmegye megszervezte a missziói lelkészi állását is, amelyet Tóth Kálmán töltött be.

A II. világháború után a csehszlovákiai magyarság és reformátusság ismét kisebbségi sorba került. Sőt rövidesen kiderült, hogy a korábbiaknál is nehezebb sors vár rá: bekövetkeztek a hontalanság évei. Az egyház irányítását a korábbi időszakban alakult Csehszlovákiai Egyetemes Egyház Szervező Bizottsága vette kezébe. Gyülekezeteink és egyházmegyéink teljes számban visszakerültek a Csehszlovák Köztársaság kötelékébe, de a nemzetiségi kérdésnek a kassai kormányprogram szellemében való megoldására irányuló intézkedések, s az egyház nagy többségét alkotó magyar hívek állampolgárságának elvesztése, lehetetlenné tették az egyházszervezet helyreállítását és az egyházi élet rendes menetét. A szervező bizottság körlevélben bejelentette az egyházmegyék kialakítását, melyek közé három szlovák egyházmegyét is beiktatott. Ezzel tehát megszüntette az egyházmegyék kötődését a magyar nyelvű egyházmegyékkel.

A politikai hatalom pokolian abszurd megoldással igyekezett megoldani a „magyar kérdést”: értelmiségtől való megfosztás, kitelepítés, lakosságcsere, széttelepítés és reszlovakizáció. Mindezek a magyarellen es intézkedések elérték a református egyházat is. Iskoláit bezárták és államosították, jól működő egyesületeit feloszlatták, vagyonát elkobozták. Az egyházkerületek élére „felülről” megbízott espereseket jelöltek ki. A kitelepítések és deportálások a református gyülekezeteket is megtizedelték. A felvidéki magyar református hívek lélekszáma a lakosságcsere következtében egyharmadával esett vissza.

1946. novemberének végén megkezdődött a magyarok Csehországba való deportálása ún. munkaszolgálatra. Ez az akció 99 napig tartott és a Komáromi egyházmegyét is érintette. Az egyházmegyéből kb. 1.200 család, hozzávetőleg 4.800 lélek volt ilyen munkaszolgálaton. Ez több mint 10%-a az egyházmegye lélekszámának, 48 gyülekezet közül 40-et érintett.

A deportált hívek között, Csehországban szolgált Tóth Kálmán a Komáromi egyházmegye missziós lelkésze, 1947. január 1-jétől, 1949. január 10-ig. Különböző helyen 87 alkalommal tartott istentiszteletet és egyéb palástos szolgálatot. Az ő nevéhez fűződik az egész egyház területén a belmissziós munka megszervezése, így mozgásba hozta a többi egyházmegyében is a lelki építő munkát. Ezt a szolgálatot hathatósan támogatta Galambos Zoltán komáromi lelkipásztor is, aki minden hónapban, Komáromban, körzeti konferenciát rendezett magyar nyelven, ezzel is erősítve a felvidéki magyarság öntudatát.

A rendezés első szakasza azzal kezdődött, hogy Antonín Zápotocký miniszterelnök eljött Pozsonyba. Szlovákia akkori vezetői előtt 1948. június végén beszédet mondott, amelyben felvázolta az új viszonyt Magyarország és Csehszlovákia között. Bejelentette, hogy a kitelepítés után az itt maradt magyarok – akik nem vétettek Csehszlovákia ellen – törvényes intézkedéssel megkapják a csehszlovák állampolgárságot. A viszonyok konszolidálódása után az egyházra nehezedő közvetlen elszlovákosító nyomás ugyan megszűnt, de a központi intézkedések jól láthatóan arra irányultak, hogy a református egyház korábbi magyar jellegét megszüntessék.

Az 1952-es lévai zsinat új egyházmegyei beosztást hozott létre, és állami kívánságra, egyúttal megszüntette a régi egyházmegyéek történelmi elnevezéseit, arra hivatkozva, hogy ezek feudális csökevények. Érdekes, hogy ugyanakkor a szlovák evangélikus egyház hagyományos elnevezései megmaradhattak. Ennek értelmében a református egyház a mai Szlovákia területén, a korábbi hagyományos beosztást elvetve, 7 egyházmegyeiből épült fel. Ebből világosan látszik, hogy több egyházmegyét megszüntettek ill. egybeolvasztottak, egy egyházmegyét, a komáromit pedig kettéválasztották. A volt Komáromi egyházmegyeiből tehát kialakult a Pozsonyi- és a Dél-nyitrai egyházmegye.

A református egyház a két világháború közötti időszakhoz viszonyítva a kommunista uralom évtizedeiben válságos időszakot élt át. Ennek több oka között itt most a belmissziós munka akadályozását, az egyházvezetés munkájának és a külkapcsolatok építésének korlátozását, a hivatalos szervek egyházellenes politikáját és a vallásos világnézet presztízsvesztését említhetjük meg.

Az 1989-es csehszlovákiai rendszerváltás a református egyház és benne a Dél-nyitrai, 1995-től ismét Komáromi egyházmegye számára is meghozta a megújulás reményét.

Felhasznált irodalom

- A Magyarországi Református Egyház Egyetemes Névtára 1912.
- A Magyarországi Református Egyház Egyetemes Névtára 1941.
- A Szlovenszkói és Kárpátaljai Egyetemes Református Egyház Névtára 1937.
- Tárnok Gyula: Magyar reformátusok a csehszlovákiai kisebbségi sorsban (1938-39)
- Csomár Zoltán: Húszéves történet (1918-1938)
- Csémy Lajos, Előszó- Kúr Géza: a Komáromi Református Egyházmegye
- A (cseh)szlovákiai magyar művelődés története (1918-1998)
- Szabó Antal: A Szlovákiai Református Keresztyén Egyház története (1. és 2. rész) Régió: kisebbségtudományi szemle (1990 szept.-1990 dec.)
- Levéltári adatok a Vágfarkasdi Református Egyházközségtől